

GYŰJTŐ: BARANKI BÉLA
GEIBL BÉLA ÖZSEF

GYŰJTÉS IDEJE: 1981.

TART.: NÉPICÖLTÉSI ÁLICOTÁSOK Szentmákol
ÉS SÜLVÁS-Szentmártonból

37 lap

FÖLDRAJZI MUTATÓ: SÜLVÁS-Szentmárton
Szentma

STAMP MUTATÓ.

XXVI

PAPÍRIPARI VÁLLALAT

KISKUNHALASI GYÁRA

LELTÁRRA'S

ÁTVENETVE AZ MA-34/83 - OS TÉTELE ALÓL.

Somogy Megyei Múzeum
NA-1652/83
Néprajzi adattár

ADAPT-RONA MÚZEUM
34-83
KABOSVÁR

NÉPKÖLTÉSI ALKOTÁSOK
SZENNÁRÓL
ÉS
SZILVÁSSZENTMÁRTONBÓL

NÉPRAJZI PÁLYÁZAT

B E V E Z E T É S

A pályázat célja összefoglalni az 1981. augusztus 17 és 28 között Szennába és Szilvásszentmártonba tett néprajzi gyűjtőutunk alkalmával magnószalagra felvett népköltési anyagot. Ennek törzsanyagát betyár- és boszorkánytörténetek valamint hiedelmek és névnapi köszöntők alkotják.

Adatközlőink:

Bereknyei József Picur /kb. 50 éves/: Szilvásszentmártonban született és ma is ott él. Parasztcsaládból származik. Az 1960-ban alakult tsz elnökének választották. Az elmúlt években végbement tsz egyesítésekig töltötte be ezt a tiszteket. Ekkor rokkantsági nyugdíjba ment.

Lőrinc Jánosné /Kata néni//81/: Szilvásszentmártoni születésű. Férje kanász volt. A helyi tsz-ben ő főzött az aratóknak, ő sütötte nekik a kenyeret is. Özvegy. Tava elhunyt fiát gyászolja.

Pető Imre /81/: Szennában született és még ma is ott él. 1920-tól 1934-ig pásztor volt a faluban. Apja pásztorként, parasztemberként élt, de gyakran vállalt fufarozást is.

Táncos József /71/: Szennai születésű. Az 1953-as és az 1960-as helyi tsz elnöke volt. Egészségügyi okok miatt 1967-ben rokkantsági nyugdíjba ment. Sokan ismerik jó mesélőként.

Zóka Váczi Jánosné /Örzse néni, 83 éves/: Szennai.

Már három éve özvegy. Sokat szenvedett, küzdött az életben, de most is életvidám, könnyen mesélő természet. Szennában az egyik legjobb adatközlő.

A hanganyag tartalma:

Pető Imre - Cseri Bandi története.

Bereknyei József - Mese Mátyás királyról.

Táncos József - Betyártörténet Patkó Bandiról.

Táncos József - A hét betyár története.

Táncos József - Betyártörténet Nagy Pálról.

Bereknyei József - A mérges igyekezet története.

Bereknyei József - A pintérhalála dülő története.

Lőrinc Jánosné - Kiöntőasszony.

Pető Imre - Mézlopók megrontása.

Az uberkát lopó gyerek.

A szállót lopók megrontása.

A tehenet kifejő boszorkány.

Lucaszék.

Lőrinc Jánosné - Névnapi köszöntő.

Váczi Jánosné - Névnapi köszöntő.

Lőrinc Jánosné - Javósasszonyok.

Népdal.

Gyűjtők: Baranyi Béla BME Hódmezővásárhely

Geibl József BME Komló

Budapest. 1981.IX.24.

1981. augusztus.

gy: Baranyi Béla

Szenna /Somogy/

Geibl József

Pető Imre /81/

Bakony erdő ^jgyászba van,
Cseri Bandi fogva van,
Lova lába mögbotlott éggy fenyőbe,
Ott fogták el Cseri Bandit örökre.
Cseri Bandit főtötték a kocsira,
Sirva kérdé, hol van az ő pej lova,
Azt felelé rá a zsandár kapitány,
Cseri Bandi nem jársz többet paripán.
Mögüzenöm én a feleségömnek,
Jól gondját viselje éggy gyermekömnek,
Ne tartsa ki se csikósnak, gulyásnak,
Azt az éggyet nevelje föl betyárnak.

Magnetofonos gyűjtés.

Verses epika Cseri Bandi elfogatásáról.

1 - az első két sor még keveredett a következő vers

két sorával: Rózs Sándor fogva van,
Rózsa Sándor fogva van,
Még a Sándor délután,
Sétált a lányok után.

Rózsa Sándor fogva van,
Rózsa Sándor fogva van,
Bakony erdő gyászba van,
Rózsa Sándor fogva van.

1981. augusztus.

Szenna /Semegy/

Berekgyei József Picur

gy: Baranyi Béla

Geibl József

Itt van, úgynevezett Mátás király kútja, itt az erdőbe. Az öregök elmesélése szerint Mátyás király annakidején itt járt, ebbe a ... Az éggy szénégető kovács kinn égette a szenet éjszaka, hát valamikor nem úgy bányászták, hanem a kovács a szenet úgy bükkfákba, bükkfahasábokba ..., a kemence formája még most is látszik, és ott van ez a kút is.

És a hagyomány szerint Mátyás király ott az úton ahogy mönt megpillantotta a fényt, a tűznek a fényit. És meg vót esteledve, odament a fényhez, odaköszönt, és a kovács illedelmesen fogadta, és szállást kért a király tulle, de nem mondta meg, hogy ő a király, csakhát mint egy vándor, és a kovács illedelmesen megkínálta, hogy "Ülj le és ügyél!". A parásza süttök süt és mondta neki, hogy hát: "Elfáradtál, ügyél!". Mátyás lőtt és addág nem át neki ünni, tudta az illetet, amig a gazda, a vendéglátó, hát nem át neki ünni. És akkó+ nem győzte várni, és mondta: "Hát gazdurem gyűjjön maga is és ügyék!". Hát erre megfordút a kovács és egy marha pofont lekent Mátyás királynak. A királyba ez szöget ütött, mer ugye igazságos Mátyás király, ugye mindig kutatta, hogy

mi van, mi az igazság, és izgatta, hogy már kapta ^ú ezt a pofont. És egy idő múlva megint megszólalt: "Gazdurem hát gyűjjön maga is, ügyék!". Odafordul a gazda és lekente a második pofont is, akkót már még jobban gondolkodott Mátyás király, hogy ennek valami titka lehet, és akkót harmadszor is fészolította a gazdát, hogy: "Gazdurem gyűjjön hát, maga is ügyék!". Kapta a harmadik pofont is. És akkor Mátyás király megkérdezte, hogy hát "Gazdurem mondja meg hát, miért vót ez a három pofon?". Asszonya: "Tanuld meg öcsém, hogy a magadébul kínálj!".

Hát ez maradt hagyománynak, szóval az, hogy Mátyás király itt járt, ebből a hagyomány, ez ma is él, szokták elmesélni az öregök.

Magnetofonos gyűjtés.

Mese Mátyás királyról.

1981. augusztus
Szenna /Somogy/
Táncos József

gy: Baranyi Béla
Geibl József

Ezeket a történeteket, amit én most el akarok mondani, hallottam az én dédanyámtól, aki született Szenna községben 1837-ben. Neve Zóka Gyurkó Katalin. Sokat szerettem beszélni a régi időről, a betyárvilágról, a szabadságharcról, sok minden másról, ami megtörtént a községben. Én, mint kisgyerek nagyon szerettem hallgatni az ilyen dolgokat, örültem, ha beszélt a régi dolgokról és azok még most is emlékeztetőbe vannak. Eggy ilyen elbeszélése, ami igaz történet, ami nem mese, a Patkó betyár története Szenna községben.

Ahogy ű mondta, eggy rekkenő nyári délután, amikor ebbe a völgybe röttentő hőség vót, eggy poroszkáló utas jött az uton végig, a bogárfödte kis házak, olyanok vótak, mint a bogarak a parteken, mer nem itt vótak lenn, ahol a falu mozs van, mer erre mocsár és eggy kanyargós ut vezetött. A házak a domboldalakon vótak. Eggy vándor tért a faluba Kaposvár felől, meztláb, rongyos szürbe, jött a falun végig, végig az uton, még a kutyák sē háborgatták, látták, hogy valami szegény embör. Odaért a szennai csárfláhon, ahol most a Denna vendéglő van, csak a régi épület az sokkal beljebb vót, benn építve, egy nádfödeles kocsmá.

Megszomjuhpzott, és betért oda, hogy enyhíti szomját egy pohár borral. A kocsmá épülete egy ilyen nádfüdeles épület vót, előtte régi szekósok szerint egy sátor, hatalmas fák vótak lent és ott igazi hús hely vót inni, beszélgetni. Ő is betért, és hát leült egy olyan faragott régi padra, s kért egy ice bort a kocsmárostól. Oda is vitte neki, öntött egy pohárra/l/, mögkóstolta, dehát nem valahogyan ízlett neki, ahogy mondták ott a dédanyáknak az emberei, akik ott vótak, csak üdögött tovább, nem szót senki-hü'sé, bár ahho'sé, mer sénkise ismerte. Közbe berogott egy hintó, a herceg Eszterházi hitbizomány jószágigazgatója, intézője, leszát, és há' azok is kértek bort, hogyhát szomjukat eloltsák vele, vagy hát igyanak. Hát amint látta ez a vándor, hogy egészen másforma szine van annak a bornak, amit azok elejbe visz a kocsmáros, valahogy nem tetszött neki az ami adott neki bort, azt mondta neki:

- Kocsmáros, nincs neköd ennék jobb bored?

Dédanyám szerint nagyon goromba embör vót a kocsmáros, válaszolt neki ilyen durván, hogy:

- Ha köll idd mög, ha nem, hadd ott kutya!

Erre az utas főkét és kihuzta fokosát, a szürébü' a fokosát és megfenyitötte a kocsmárost, aki fönn állt a teraszon.

- Megállj, megállj annál te nekem jobb bort is!
 Közbe az árát letötte az asztalra, a pézt, és emönt.
 Aszongya, összenéztek az embörök, akik ott vót, hogy
 ki lehet ez az embör, hát ez, ilyen rongyos embör
 és hát így beszé. Közbe lémönt a kocsmáros, hogy :
 - Embörök, hát ismerik ezt az embört maguk? Látták
 ezt az embört valahol?
 - Mi nem láttuk soha életünkbe', most, most látjuk
 először, nem tudjuk, hogy ...
 - Nagyon furcsán viselkedött énnéköm- mondja a kocsmáros.
 ME Ez mög csak eltávozott. Közbe ezek is ittak, és
 elmöntek haza, az eseményök möntek, dőgoztak. Ez
 1865-ös, 66-os évekre lőhetött, amit mán utóbb én
 gondoltam magam, mer a tagosítást akkor fejezték be
 Szenna községbe, hiszen megvannak a régi jegyzőköny-
 vek, még a régi községházán, mögvótak, akkor építköz-
 tek, mer akkor kimérték mán a telköket mind sorba,
 és hát építközni köllött, és abba az időbe ugye nem
 vótak ácsok a faluba, hanem egymásnak segítöttek,
 maga vót a parasztembör az ács is. És hát nagyon
 sokan dőgoztak így a faluba széjjel, és este möntek
 haza. Eggy hét mulva mögyütt a Patkó tizenkét, ket-
 ted magával lőháton, hófehér gatyába', puskásan, és
 az embereket, akik a faluba/n/ vótak, mind a kocsmá-
 épületbe hajtották. Azt mondták:

- Mönjetök a pincébe!-, mer lémönt velük a betyár is.
- Hajtsatok föl egy hordó bort! Törjétek csapra, és igyatok!

Es bemöntek a kocsmáreshoz, mer zsidó embör vót a kocsmáros abba az időbe, hiszen legtöbb embör régen ilyen üzletember zsidó vót Magyarországon:

- Na kutya, möggyüttünk! Tudd mög én vagyok ám a Patkó, kinek té a hordómosadékokat adtad! De láttam, az uraknak adtad a jó bort. Ezekkel a szegény embörökkel is, biztos mindig ilyet itattál, most majd mög-isszák a jó borodat. De most nekünk nem köll a borod, nekünk a pénződ köll, azér gyüttünk! Add a pénzt ide!

Persze az ugye nem adta oda, ahogyan mondják, nagyanyám neköm, ahogyan beszélte, nem akarta odaadni a pénzt, persze, hogy nem adja, hát zsidó ember vót. Hát, möntek a kinzások, ütések, verésök, akkor sé. Utóbb megfogták, mind a tiz ujját a körömig hasogat-
ták le a kezín, és paprikás sóval betömték. Szegény ember ordított fájdalomában, de akkor sé akart pénzi-
tül mögváni. Majd fogták, régi talpas épület lévén, létötték a nyakát a talpra, öggy kihuzta a kardot:
- Nézt kutya, ha nem lössz pénz, nem lössz fejed!
Akkor aszonta:

- Né vögyétök el az életömet!- vót neki két fia, vót neki két fia, mondta a fiainak.- Flaim, mönjetök lé a pincébe, olvassátok mög elülről a tizenharmadik téglát, azt bontsátok ki, ott van a pénz, hozzátok föl!

A gyerökök ló is möntek, fölhozták a pénzt, nekiadták az apjuknak, az apjuk nekiadta a pénzt Patkónak.

- Na, zsidó nézd, az életödöt möghagytuk, pénzödöt elvigyük! De öggyet akarok még mondani, még mielőtt elmönnénk. Ha té ezöktül a szögény emböröktül, akiket té ezerször becsaptál, avval a loty-mottyal, amit adsz nekik inni, ha öggy fillért mersz kérni ezer a borért, amit most mögisznak, akkor visszajövök, de akkor addig ész, tovább nem!

Közbe, ahogyan mondja a mama, fölültek a ló hátára, mint a szél elvágattak, csak a por jelözte a falun künn, mer földesz ut vót végig akkor még, csak az jelöste, hogy mán elmöntek és elmöntek a falubul. Elvitték a pénzit.

Hát ennek a kis történetnek itt van a vége.

Magnetofonos gyűjtés.

Betyártörténet Patkó Bandiról.

1981. augusztus.
Szenna /Somogy/
Táncos József

gy: Baranyi Béla
Geibl József

Ez a következő kis történet, amit el akarok mondani, szintén a dédanyámtól hallottam. Ez is egy betyárokkal összefüggő történet. A én dédanyámnak volt az apósa az a Jakab Sámuel, akinek a neve most is ott látható a templomban a mögörökítésön, azon a táblán, amikor a templom készült. Azt mondja egyszer az apósa a családnak egy decemberi délutánon, ~~egy~~ estelele:

- Elmögyök én gyerökeim a tisztelendő urho', gyün a karácso', gyün a gyónás, egy kis beszéni valóm van vele.

Ahogy mondja a mama, réttentő tél vót abba az időbe, réttentő havazások. Fölötözködött, rávötte a nagy bundát, mer régön az vót a viselet, nagy sapka, nagy csizma, hát elmönt a tisztelendő urho', a papho', mer ugy nevezték, hogy tisztelendő ur, nálunk református vót a pap. Nem azt mondták, hogy plébános ur. Kopogtat, bemönt, hát egy magányos, idős embör vót a pap. Nem vót családja, sénkije sé. Éppen vacsorázott. Ut az asztal mellett, de hát milyen vót a paplak akkor, ahogy a nagyanyám mondta, dédanyám, egy kis zsupos ház, egy szoba, egy kis konyhából állott. Egy kis vörös cserépszömös kályha vót benn, amit kü' fűfűtöttek, az adta a melegöt. Kopogtat az öreg déda-

pánk, előd-öregapánk, mondták neki, hogy szabad, hát bemönt,

- Jó estét Sámuel!

- Jó estét!

- Mőgyütt?

- Mőgyüttem.

- Vártam is mán, hogy gyűjjön el- aszongya -, hát mőgkőne beszénünk, hogyan lőssz bor - ,mert hort szoktak, reformátusok berral gyónnak. - Újjön lő Sámuel! Nézze éppen most vacsorázom.

Hát mit vacsorázott a dédapám mondása szerint? Süt-krumlit, Vacsorázgatót, beszélgettek. Hát aszongya, mögen kopogtatják az ajtót. Mondta a tisztelendő ur, hogy:

- Szabad! Tessék, gyűjjön be, aki künn van!

Néznek az ajtó fele, hát gyűnnek heten be. Havasan, Körüálinak:

- Jó estét tisztelendő ur!

- Jó estét fiaim! - mondta a pap nekik. - Gyűjjenek hozzám, éppen vacsorázok!

Odamőnnek az asztalho, nézik.

- Köszönjük tisztelendő ur, mi illet nem vacsorázunk-aszongya. - Csak vacsorázzon!

Ott ádogátak, nem szótak egy darabig egy szót sé.

Valamikor ez a pap, mikor még fiatalabb vót, vadászott és egy régi rozsdás puska föl vót akasztva a fogasra.

Égyik levőtte, mer heten vótak, hetediknek nem vót puskája. Levőtték, nézőgették ezt a puskát. Akkor aszongya:

- Tisztelendő ur, ezt a puskát adjd nekünk égy hétre. Mer nézze, ilyen magunkfajta embör nem löhet puska nélkül, látja hatunknak van puskája, hetediknek nincs. Mög itt van ez az égy font lőpor -, mer régön olyan bürzacskóba vótak, a tömetős puskák, a lőporok, azon vót égy kupak, az vót a mérce, mig öntötték maguknak-, ezt is elvisszük. Égy hét mulva möghozzuk a puskát is, de a lőpornak az árát is.

- Hát jó van fiaim - hát mit ize mondhatott vóna mást. - Vigyétök!

Közbe elmöntek.

- Aggyon Isten jó éjszakát tisztelendő ur! - emöntek.

Kimöntek, aszongya:

- Hát Sámuel, hát kik vótak ezök?

Mondja a dédöreg:

- Azt én nem tudom tisztelendő ur, én nem láttam soha életömbe ezöket az emböröket.

- Hát ezök - aszongya -, Sámuel ezök, ezök betyárféle embörök löhetnek. Látja mindnek puskája vót, csak égynek nem.

Hát jó van, közbe beszélgettek, el akart mönni az öreg haza, az öreg papa. Aszongya neki a pap:

- Sámuel, de égy hét mulva együjjön ám, mer ezök löhet ám, hogy möggyünnek ide, énhozzám.

- Jó van tisztelendő ur, elgyüvök.

Elmönt haza szépen, oszt hát otthon elbeszéte persze

a családnak, hogy mi történt, elmondta otthon, hiszen az én dédöreganyám így tudta még ezt a dögöt. Az idő mönt, hát möggyütt az égy hét, fogta mögen az öreg, régi elődünk, elmönt a tisztelendő urho'. Hát tényleg üdögenek, beszégetnek, ott a kályha mellett melegödnék. Hát éccör mögen kopogtatnak ám. Bemön két embör.

- Tisztelendő ur itt a puskája, möghoztuk. A löpor ára ott van az istállóba. De el né engedje ám, mer ez nem lopott jószág, az a bátyámnak a tehene, mi vittünk helyette másikat. Láttuk, hogy maga öreg embör, olyan szögény, hogy sütkrumplit öszik, még égy tehene sincs, legalább égy kis tejet tud önni hozzá.

Hát nem szótak sémmi sē rá.

- Aggyon Isten jó éjszakát tisztelendő ur! - elmöntek. Égy darabig csak ütek, ezök is csak nem csináltak sömmit, égyyször azt mondja neki az öregapánk:

- Hát tisztelendő ur gyüjjön, nézzük mög azt az istállót, hátha mégis idehoztak valami tehenet!

Hát kimöntek, vitték, valami lámpájek vót rágön. Oda vót kötve égy kis tehén, kicsi kis tehén.

- Sámuel, ereszkük ezt a tehenet!

- Hát hova eresztené el tisztelendő ur ebbe a nagy télbe, ebbe a nagy hóba? Hová? Hát idehozták, hát égy kis széna is van, hát ötetgesse, aztán itt lösz

a tehen.

Hát úgy is vót. Hoztak egy tehenet. A lópornak az ára itt van, a lóporé, itten ennek a papnak. Emőntek, de sohase tudta még a pap, hogy kik vótak. Azok is pedig a betyárok vótak, nem más, mer más ilyen munkát nem csinált a régi időbe sé.

Magnetofonos gyűjtés.

Történet a hét betyárrol.

1981. augusztus.

Szenna /Somogy/

Táncos József

gy: Baranyi Béla

Geibl József

Amint így hallgattam a beszélgetését mondtam a dédanyámnak:

- Hát én szülém, hát hun vannak azok a betyárok?

Hát mér nincsenek mostan? Én is szeretném ám látni, hát milyenek vótak azok a betyárok? Csupa rossz emberek vótak?

- Dehogy vótak édes fiam - így mondta, még most is emlékszöm rá, - azok mind miközülünk a nép fiai vótak.

- Akkor mér kellett azoknak betyároknak lenni?

Mondja mama:

- Fiam abba az időbe bécsiek elvitték ám, az osztrákok, 20 évig mög 30 évig is katonának, kit el tudtak fogni, az nem tudott ám hazagyünni. De csak mindig a szögény legényöket, szögény embereknek a fiait. Gazdag emberét nem bántották sose. Tehát azok megszöktek, bujdosni kellett nekik. A legelők, mer akkor kinn vót, kültelkes legeltetés vót, kint vótak a pásztorok, azoknál vótak. Utóbb szerveztek nagyobb csoportokat is, hát betyárok löttek. De fiam a szögény emberhöz nem igen gyüttek azok. Azok találtak a gazdagoknál, amit el kellett nekik vinni, abbulük mögéltek.

- 2 -

- Hát akkó' mégis mondja - mondom neki -, hát már lőtt ennek vége, amikor én isz isz ugy szeretném, most ha vóna, szeretnék én is betyárt látni. Hogy milyen isz vót az a betyár?

- Hát fiam - azt mondja -, azokat fűlszámolték.

Fűszámolték utóbb, mer Bécs ilyen királyi biztosokat küdött ki katonasággal, sok erővel és elfogták őket. Legtöbbit Szegedön, a szegedi várba gyűjtöttek össze, és ott irgalmatlanul kivégeztek sok embört. Ami azután vót egy-kettő, ami eltádot futni, azt ilyen futóbetyárnak nevezték, amig futottak erre- arra. Ilyen vót fiam az a Nagy Pál is, akit itten Széplakon agyonlöttek.

S mondja, hogy ugy történt, hogy az is ilyen futóbetyár vót, mer ezen a vidékön élösködött, mer akkó még Dennába is álltak, legéltek, pásztorok vótak, legelő vót az egész mindön, azok között ét. Széplak, ez lakott hely vót a régi időkbe is. Szeszt is főztek, pálinkát is, és egy hajnalon betért ez oda, hogy ű is iszik egy kis pálinkát. Ugy mondta nekem, hogy:

- Nézd édes fiam, árulója mindönkinek van, ha jó is. Azt is biztos k elárúták, mer ott a pandúrok mőglepték a gunyhóba. Védeközött a betyár is, mer először lövöldöztek egymásra a régi puskákkal. Ő mondása szerint, ahogy mondta neküm. Hogy azt

Azt mondják, hogy azt a betyárt, a Nagy Pált az
 ólom nme fogta mög. Lövöldöztek, de utóbb mégis azt
 látta Nagy PÁL, hogy hát túlerővel van számbe, úneki
 legjobb lössz bemeneküni az erdőbe. Az erdő mondjuk
 mennyire löhetött hozzá, asszüm most is mög löhet
 nézni, ilyen 30-40 méterre vót, mer szérül vót az erdő
 mellett a gunyhó, ahun fősték a pálinkát. MINT fu-
 tásnak eredt, az akkori fegyvereket úgy köllött tő-
 teni, hogy először kimérüm, beleöntüm a lóport, majd
 a vastagvesszővel lefujtom, rátössüm a töltényt, mögen
 lefujtom, rátössüm arra a csappantyúra, a végire a
 gyutacsot és úgy sütüm el. Hát ennek idő köllött.
 Mikor futásnak eredt, hát futtába csinálták, de any-
 nyi ideje mán nme vót, hogy kivötte vóna a tarisznyá-
 ból a golyót, rátötte vóna..., annak a pandúrnak,
 hanem pipát igényöst, pipaszárt szájába, belelökte
 pipaszárt, amikor Nagy Pál a sáncon, ahun van az er-
 dősáncon akart belépni, akko' köze' vót mán hozzá,
 belelütt ide a vékonyába, ódalába. Persze azon he-
 lyön összeesött ugyé, közel vót a lövés, bemönt min-
 dön. Nem temették el onnan a monda szerint, de úgy is
 igaz, mer utóbb is hallottam másoktul is, a szépla-
 kiaktúl. Ott hagyták közzömlére, és ^{kiraktak} öggy táblát rá
 az akkori hatóságok, hogy: "Mindön betyár így jár,
 aki nem jelentközik." Utóbb a lakosság, mikor mán
 mögsokallta, eltemette és a sirját sokáig kegyelettel

őristék, Szépen léckeritással bekerítették, csináltak neki körösztöt, ráírták a körösztre, hogy:

A vármegye katonája
Lábamnyomát sokat járta,
Itt nyugszik a Nagy Pál,
Akit megölt a pipaszár.

Magnetofonos gyűjtés.
Betyártörténet Nagy Pálról.

- 1 -

1981. augusztus.

gy: Baranyi Béla

Szilvásszentmárton/Somogy/

Geibl József

Bereknyei József

A sarlót minek hitták a szennaiak? Mérges igyeközetnek. Szennába az égyik parasztnak a vetött takarmánya ilyen lóhereszerűség vót. Aztán nagyon lopták. Aztán hajnalba kimönt möglesni, hogy milyen állat jár oda azt az új lucernáját vagy lóheréjét lelegelni. Aztán mögy oda, hát a lélegelt részön lát égy valamit, csak nem tudta, hogy mi az. Futott gyorsan haza.

- Gyertök gyorsan, mer mögvan a rabló, mögvan az állat, ami öszi.

Aztán vitték a csapófákat, csapófa, amit a kocsira szoktuk a fát rakni, pedig mögcsaptatni láncsal, azt a csapófákat vitték, karókat. Osztán möntek oda, messzirül nézték, hogy mi az. Az égyik odavágott neki, oszt a sarlónak a végit eltalálta, osztán főpöndörödött, osztán fejbe vágta az illetőt, osztán úgy nevezték, hogy a mérges igyeközet, az vágta fejbe, osztán elszaladtak, mer a mérges igyeközet az visszavágott a csapófaütés után. A mérges igyeközet vót az, ami lelegelte a lucernát.

Magnetofonos gyűjtés.

A mérges igyeközet /sarló/ története.

- 1 -

1981. augusztus.

gy: Baranyi Béla

Szenna /Somogy/

Geibl József

Bereknyei József/

Azt tudom, hogy szokták a régiek emlígetni, hogy a pítér **ë**ggször tötve vagy kétször tötve borral, azér csinálta a hordót. Na most, hogy innét az a Varga pítér, ami Kisfaluba lakott, elküdte Lipótfára vagy onnét hozta azt, amit a pítér ..., oszt azér nevezték **P**intérdöglésnek vagy **P**intérpartnak. Ott szakadt mög a pítér. **Ë**ggy akós hordót telle borral vitte, oszt hogy **ë**ggy szusszal elviszi haza, szóval pihenés nélkül, osztán ott a partba, mer elég meredök, azon köllött neki fővinni, osztán ott mögszakadt. Ott halt mög, oszt azér nevezték el **P**intérpartnak, **P**intérhalálának, **P**intérdöglésnek, ilyenek is mondják.

Magnetofonos gyűjtés.

A **P**intérhalála dülő története.

3 - akkor még faabroncsos hordók voltak.

- 1 -

1981. augusztus.

gy: Baranyi Béla

Szenna /Somogy/

Geibl József

Picur: Az öreg ágyámra emlékszők. Ő kiöntőasszony vót. Kata néni: Elvitték azt, akinek olyan gyerőke vót, beteg vót vagy mögijedt valamitől. Elvitték házzája, osztán akkor ugyé a viaszt főferrata, akkor hideg vízbe beleöntötte, osztán ugyé azon a viaszon gyüttek össze olyan gombok mög mindön a világon. Azt leszödte, oszt aszonta, hogy: "Ezt most vigyétök haza, és ezzel gőzöllétök mög." Mán, hogy parázsra köll tönni, osztán a gyerőköt mög köll vele gőzöni, akkor tudja vizet csinyát neki, ugy hogy hót szenet rakott bele, oszt akkor éggy-éggy hót szen után elmondta a miatyánkot mög a hiszőkégyet, mindönt igy imádkozott.

Magnetofonos gyűjtés.

Kiöntőasszony /Javósasszony/.

1981. augusztus.

Szenna /Somogy/

Pető Imre /81/

gy: Baranyi Béla

Geibl József

Oda beszegődött benkosztos kocsisnak. Még akkor Szentmártonba lakott..., olyan surgyóka gyerök vót, 16-17 éves. Aszongya, hogy emöntek ezök mézet lopni. Hatan. Este, Akkor nem vót ám ez a ..., ez a szama kasok vótak zsupbul, zsupbul kötöttek, nem ilyen kap-tár vót abba az időbe. Este mögfogták a kast, még 11 órakor, mikor möntek a templomba, akkor is mind a négy gyerök fogott éggy kast. De elereszteni nem tudták. Mindönki, aki gyütt-mönt a templomba, mindönki ezöket nézte. Hát aszongya:

- Amikor fél 12 tájba vót az idő, mögy ám a vén banya.

- Hát most fiaim, most csak azt mondjátok mög, mit akartok ezökkal a kosarakkal.

Hát aszongya apám:

- Mög köllött mondani, mög köllött mondani.

- Akartunk éggy kis mézet önni.

- Hát hogyan akartatok?

- Hát- aszongya - evittük vóna lepörköni .

Magnetofonos gyűjtés.

Boszorkánytörténet.

1- az apjával történt meg az eset.

1981. augusztus.
Szenna /Somogy/
Pető Imre /81/

gy: Baranyi Béla
Geibl József

Aszongya neki a ..., egy román gyerek vót neki a bujtárja ..., evvel együtt vótam háboruba:

- Te gyerek, ergye mönj el - aszongya -, hozzá neköm egy kis zsd buborkát! - mikor a jószág delelt, débe.

Agyerek elmönt, mögfogta az buborkát, osztán fogta. Nem tudta elereszténi. Hát mán elmönnék a marhák a delelőru, nem megy a gyerek, nem jelentkőzik az buborkával. Tufelül vót egy paraszt, kiabál neki:

- Jóska, gyere -, mer a gyerköt eküdtem - aszongya, ez a Bünzse Bözsének hitták, magányosan vót az a vénasszony, annak a portájára mönt. - Az uborkát fogja, de nem tudja elereszténi - aszongya. - Légy-szives, be köll mönnöm ehhe a vén szentséghön - aszongya -, mer hát nem hagyhatom a marhákat, mer főfúvódnak, ha emönnék a lóherébe.

Aszongya erre:

- Na jó van, átul mögyök. Mönj be hozzá - aszongya.
- Aszonta ez a vén szentség, ez a vén szentség, ez a vén banya, mán mikor mögfogtam az buborkát, tudtam.

Akkor elverte a kezét egy kis pácával, osztán akkor úgy eltudta ereszténi az buborkát.

Magnetofonos gyűjtés. Boszorkánytörténet.

1981.augusztus.
Szenna /Somogy/
Petó Imre /81/

gy:Baranyi Béla
Geibl József

Kapozsváron van egy olyan embör ..., ott, ahun a sógor dógozott a műhelyön. Hát több kovács vót ott, mög több műszakon is dógoztak ott, nemcsak egy műszakon. Ott vót egy olyan embör, hogy aszongya nem löhetött vele szórakozni, mer beletötte az emböt a pintös üjegbe. Aszongya, hogy odamöntek hozzá, hogy adja a személykocsiját oda. Aszongya:

- Mit akartok? Várjatok egy kicsit, majd elmögyök haza. Gyertek el- aszongya -, gyertek el.

Aszongya, hogy az udvarába egy hatalmas nagy lugos vót végöstelen végig.

- Várjatok - aszongya, nem adta nekik az izét, a személykocsit. Magosan vótak a szállói. - Várjatok mög! -
- aszongya.

Mögátak, még másnap röggel is ott átak, de mikor hozányutak a szállóhün, hogy vösznek lë, a szállü mindig föllebb mönt. Az mindig föllebb mönt. Aszongya, valósággal beletötte az üvegbe az embört. Na, aszongya, amikor másnap röggel kivirradt, hát aszongya:

- Hát mit akartatok ti?

Hát aszongya:

- Akartunk szállót szödni, de nem sikerüt.

Ollyan tudománya van, aszongya, hogy beletöszzi az emböört az üvegbe is, onnan kandiká' ki. Nem is mernek szórakozni vele, aszongya. Nem mernek vele szórakozni.

Magnetofonos gyűjtés.

Megrontás-történet.

1981. augusztus.

gy: Baranyi Béla

Szenna /Somogy/

Geibl József

Pető Imre /81/

Akkó vótak ilyen asszonyok, boszorkányok. Kifejte a tehenet, kifejte. Ugy, hogy majd' elpusztult a tehen. Osztán ottan tufelül lakott éggy, ketten laktak, az ura mög a felezése. Az annya szűzmáriáját assongya, hogy: "Én annyi tejet akarok, amennyit akarok. Én annyi tejet nényok - assongya -, amennyit akarok." Az annya istenségit. Mindönkinek kifejte a tehenit. Mindönkinek kifejte a tehenit, olyan boszorkány vót. Hát régön vótak.

Magnetofonos gyűjtés.

Boszorkánytörténet.

1981. augusztus.

gy: Baranyi Béla

Szenna /Somogy/

Geibl József

Pető Imre /81/

- Fiam kössé lucaszéköt, majd möglátod, mennyi boszorkány van. De 13 nap köll elkészíteni, se elébb, se utóbb. Mindön nap köss benn éggy kicsit. Akkor csinálj aszongya éggy olyan kört, a köröszutnál karikát, akkor ide tödd bele a lucaszéköt, amit mögkötöttél. Arra ülj rá, de várbul ki ne mönj, mer mögőnek. Mer mind az éggnél aszongya, majd böködik a nagy kést. Hát aszongya, én mögpróbátam, mögpróbáta, mögcsináta, mögkötötte a széköt olyan kukoricacsumábu, mög hát gyékényből is löhet. Aszongya betöttem a széköt oda ..., közepire letettem. Ki nem mönt aszongya, várba nem tuñnak bemönni, oda nem tunnak bemönni aszongya, ha kimész, akkó mögőnek. Akkor majd möglátod, hogy a világon mennyi boszorkány van. Még most nemrégön óvastam az ujságba is, hogy van boszorkány.

Magnetofonos gyűjtés.

Boszorkánytörténet.

1 - a gyűjtőknek meséli.

1981. augusztus.

gy: Baranyi Béla

Szenna /Somogy/

Geibl József

Pető Imre /81/

A tarlóba hajtott disznók nem ettek, mert megrontották őket. Erre a kanász bement a malomba, és észrevétlenül kivett a garatból három marék buzát. Ezt szétszórta a tarlón, mire a disznók rendbejöttek.

A szürje alá menyecskét kívánó juhász előtt megjelenik egy négylábu boszorkány. Ha a legény nem adott volna neki kenyeret és vizet, hát az bizony széttépte volna.

Magnetofonos gyűjtés.

~~xxx~~ Megrontás és boszorkánytörténet.

1 - az elbeszélés annyira szétszórt és zilált, hogy teljesen alkalmatlan a szó szerinti leírásra.

1981. augusztus.

gy: Baranyi Béla

Szenna /Somogy/

Geibl József

Kata néni: Ugye azt kell mondani, hogy milyen névnapot. Hát nézze é, Jóska tudja vagy Jolánka, hogy szoktam én, nem ám mindönkit köszönteni. Aszongya:

Aranyozott nevednek felderült napján eljöttem köszönteni József neve napján.

József légyen dicséretre, éltesen az Isten friss, jó egészségbe.

Mind rózsaszál virágzik a kertbe, te is úgy virágozzál az öröm életbe.

Ki tudja Tiszának, Dunának habjait, annyi szent áldás szálljon rád is.

Az Isten éltesen sokáig erőbe, egészségbe, békeségbe a családnak örömére,

Ámen.

Eddig van.

B: A névnapi köszöntőt, azt mikor mondták el? Hogy mondták el?

Kata néni: Hát mikor vót a neve napja. Röggel.

B: Elmöntek hozzá?

Kata néni: El. Én is el szoktam gyünni a Jóskáhon.

B: És ki kihöz szokott járni? Rokonokhoz?

Kata néni: Rokonokho'.

B: Mindön rokonhoz vagy ...

Kata néni: A fenét mindön rokonho', amöllikkel jóba vótak, hát ahho',hát mindön rokon nem egyforma vót.

B: És? Elmönt hozzá, elmondta a névnapi köszöntöt...

Kata néni: Hát persze, akkor osztán köszönték, mög oszt vittem valami kis ajándékot, zoknit vagy zsebkendőt vagy ugyé ilyesmit. Hát. Ā Istenöm nagyon régön vót a mán, mikor én ..., mán hány éve.

Magnetofonos gyűjtés.

Névnapi köszöntő.

1981. augusztus.

Szenna /Somogy/

Váczai Jánosné /83/

gy: Baranyi Béla

Geibl József

Ö: A névnapokat azt elmondom. Iskolába jártam akkor, 4. vagy 5. osztályba, de azt nem tudom, de ki köllött mőn-
nőnk köszönteni. Hun köszöntöttőnk, ahol megfogadtak,
fizettek, mi az iskolába fizettők, oszt azon vették a tan-
könyveket nekőnk az iskolában. Mint mondtam ma, elker-
gettek, őgy helyről, de azt megbőntették. Öt koronát kel-
lett neki fizetni abban az időben.

B: Azt ki kergette el Őrzse nénit?

Ö: A Bődő Imre. Bődő Gergely.

B: Miért?

Ö: Amikor hát azt mondtuk, hát elmondtuk a verset...
hát elmondtuk... "Hát mit az én gatyámban van tető?!"
Elkergetett bennőnk. Ez a legutolsó lesz, ezt majd
elmondom.

B: Milyen köszöntők voltak és mikor?

Ö: Először jön majd az Őrzse köszöntő, második jön
majd a Kata köszöntő, aztán az Ujesztendő, aztán
győn majd a Gergely, és utána a József jön március
19-én.

B: El kell mondani majd a versőt rá.

Ö: Az Őrzse köszöntőt elmondom hát, ha el nem felej-
tettem,.

Ide jöttem röggere, Őrzse köszöntésére,
Őrzse maradj békével, köszöntlek egészséggel,
Hogy megértők napodat, a szent párti musodat,
Főlvitetlek mennyékbe, ott űltetlek szentszékbe,

A szentek seregébe, Atyaisten megtartsd,
Fejedre áldást nyújtsd, holtod után a
menyországban jobbra állítsd.

Emmög a Kata köszöntő:

Elhangzott nevednek gyönyörű hajnala,
Felderül, melyet várt szived is várt vala.
Afő bús fáklyája, megjött neved napja,
Örvendezzünk mi is teveled most Kata,
Örvendezzünk azért, légy kedves Istenünk,
míg élsz, halsz mindég,
Majd ha egyszer meghal az egek kárpitja,
menjen be lelked, mondok allelúja.

Ujesztendő köszöntő:

Ujesztendő vigszágszörző,
Most kezd újulni, újulással, új örömmel most
kezd hirdetni,
Hirdeti már a messiás, el fognak jönni,
Legyetek a nagy Istennek minden hivei,
Alsószépé, Felsőszépé, dicsérd Uradat,
Urad áldja, mely föltámadt te megtartódat,
Megtartódnak, táplálódnak monj hosszannákat,
Hossanna néked Ur Jézus, adj új napokat,
Bort búzával, békességgel látogasd őket,
Hogy élhessünk jövendőben
jobb esztendőket, szebb esztendőket,
Ur Jézus Krisztus világosítsd meg elménket,

Hogy az igaz bölcsességet megtanuljuk Tőled,
És meg is tarthassuk.

Ámen.

Ezt így tanultuk az iskolában, ez tanulás utáni imádság volt.

B: És hogy tanulták meg?

Ö: Hát az iskolában meg köllött tanulni mindenkinek. Volt olyan kis könyv, aztán mindenkinek adtak. Második osztályban már megkaptam azt a kis könyvet, aztán mögvót mindig.

B: És a névnap-i köszöntőket?

Ö: Azt is az iskolában tanultuk. Atanító fölírta a táblára, aki megtanulta az jó, aki nem az úgy maradt. Aztán letürülte, "Ki tudja?". Sorba köllött állni. Aki nem tudta az nem mondta, aki tudta, az elmondta. Így lettünk mi kiküldve, akik tudtuk. Így lettünk küküldve az iskolától. Hárman, vagy két fiú vagy két lány. Így voltunk beosztva.

Azt mondta a tanító:

- Te lessel a pénztárnok.

Adott egy kicsi kis zacskót, mindig úgy kellett fölül összehúzni.

- Amit adnak azt rakd beke.

Hát akkor mi kimentünk, Örzsekor mög Kata köszöntőkor sokat kaptunk, Gergely köszöntőkor, akkor nem kaptunk, két helyön fizettek, mer akkor elkergettek

bennünket, akkor mögen József napot kellett köszönteni.

Gergely köszöntő:

Gergely pápa napja ma van e világba',
Férfi gyermek mindjárt vizünk iskolába,
Öleget hevertél itthon a konyhába',
Sokat kandikátá a kásás fazékba,
Egy tetűt találtál a gatyéd ráncába',
Uccu kruszi ki vagy mögfogta a lábát,
Kidobta a hóra,
Uccu kruszi nem vagy többé ráncba.

Akkor oszt elkergettek bennünket. Akkor lőtt bejelentve,
és behivatták a feljebbviteli gyűlésre, akkor azt mondta:
- Ha azt tudom, odaadom a gyerekeknek mind ezt a pénzt.
Nem az egyház kasszájába ment volna.

Mert abba ment, úgy büntették még. Hát aztán mondta a
tanító neki:

- Ugy kellett öreg, mért kergetted el a gyerekeket!
akkor jött a József köszöntő. Akkor még csak ketten
voltunk kiküldve. Két gyerek meg én magam voltam kiküld-
ve, mert nem tudták megtamalni a többiek. Mőghaltak már
mind, egy se él belőlük, csak én magam vagyok az osztály-
bul. Egyedül egymagam, több egy sem sincsen.

B: Oszt hányan voltak az osztályban?

Ö: Tizenketten. Nág mikor két éve voltam Kaposvárra,
Lénárdt Teréziának nevezték, zsidó lány volt, az is a
mi osztályunkba járt. Találkoztam vele Kaposváron a
piharcon. Össze-vissza csékolgatott, hogy hát:

"Mögvagy Örzse?", "Mög hát, te is mögvagy.", ott volt vele a fia. Mert férhő ment, de nem zsidó embörhő, úgy menekült meg az élete. Hát az volna még, nem tudom él-e még, egy hónappal idősebb az. Én megam vagyok az osztálybul, senki sincsen egyéb.

/József köszöntő, március 19./

Im megjött a tavasz, József nap is vele,
Néhány sor versivel, köszöntni kellene,
Igy kezdéd hát József, névnapod felderül,
A sok ember suive, az örömbe merül,
Igy hát József, teréd halmozva,
Sok ember szivét az örömbe hozza,
Igy kezdéd József, névnapod felderül,
... Sok számos évekkel, áldjon meg az Isten...

Nem tudom már tovább.

Magnetofonos gyűjtés.

Névnapi köszöntők.